

ร้อยกรองบาลีในประณามพจน์เขมร : นวัตกรรมวรรณคดีเขมรที่ไม่ปรากฏใน “ขนบ” วรรณคดีไทย

อาจารย์ ศานติ ภัคดีคำ*

บทนำ

บทประณามพจน์เป็นคำประพันธ์ตอนต้นของการเขียนงานวรรณคดีโดยทั่วไป ธรรมเนียมการเขียนบทประณามพจน์มีปรากฏตั้งแต่ในการรจนาวรรณคดีบาลี - สันสกฤต เพื่อเป็นการแสดงความเคารพบูชาต่อเทพเจ้า บิดามารดา ครูบาอาจารย์ และเป็นการแสดงจุดมุ่งหมายของการแต่ง เป็นต้น

ต่อเมื่อไทยรับธรรมเนียมนี้มาใช้เมื่อเวลาประพันธ์งานวรรณคดีในภาษาของตนเองขึ้น คำประณามพจน์เป็นส่วนที่ถือว่ามีความสำคัญ เพราะนอกจากจะแสดงถึงการเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กวีนับถือแล้ว ยังเป็นการแต่งเพื่ออวดฝีมือกันด้วย ขนบในการแต่งประณามพจน์นี้กลายมาเป็นการแต่งร่ายนำเรื่องในขนบการแต่งโคลง และเป็นบทนมัสการในการแต่งคำฉันท์

สำหรับ “บทประณามพจน์” นอกจากจะแต่งด้วยภาษาเขมรแล้ว ยังมีขนบการประพันธ์แบบใหม่เกิดขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็น “นวัตกรรม” และได้รับความนิยมนอย่างสูงในการแต่ง “บทประณามพจน์” สมัยกรุงอุดงค์ตอนปลาย (๒๓๒๕ - ๒๔๐๓)

นวัตกรรมดังกล่าวคือ การนำภาษาบาลีมาแต่งเป็นบทประณามพจน์ด้วยรูปแบบคำประพันธ์เขมร

1. ภาษาบาลีในวรรณคดีเขมร

ในวรรณคดีเขมรสมัยหลังพระนคร โดยเฉพาะในวรรณคดีสมัยกรุงอุดงค์ ปรากฏหลักฐานว่ากวีเขมรมักนิยมนำภาษาบาลีมาแต่งแทรกเข้าไปในตัวบทวรรณคดี เดิมทีคงนำมาแทรกแบบเดียวกับการนำคาถาบาลีมาแทรกในการแต่ง “มหาเวสสันดรชาดก” หรือ “มหาชาติก” โดยที่ภาษาบาลีไม่มีสัมผัสทางฉันทลักษณ์เกี่ยวข้องกับตัวบทภาษาเขมรเลย ดังตัวอย่าง มหาเวสสันดรชาดก คำเขมร

* ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มศว ประสานมิตร

“ใส่ ภารทวาชโย รีเอชุกจาสชารา ฎยา พงสพารณ์พราหมณ์สมุม แดงนิงแกอสูมเรียงๆ เลียงอาตมา เนานากลึงคราสรูปูรี ลุบ้านสตาบพาก เจตบุตรพรานไพโรปราบมาคคา เลิกอธธาเอสตา จงอลบั้งหาญทิสที่พระเวสสันดร ชุชกเตรกออพัน ประมาณ เทีพบานอนุไมทนา ฎอประทักกลิน ตติย์ ๓ ชุมเจตบุตรเฮย คจจนโต พุมลุงเลอยก็ลาเจญอ้า พี่เนาะ อรญญา ฎอโดยจันลสรบสไพรมกฏล อรัญญิกอาสรมพระมหาอจุตตอสิ นักแดงนิง จำเรียมตตามาวนา เทีพชุกจาสชารา สเสียมะเมีย จุลเทาเมิล...”¹

ต่อมาจึงมีการนำมาแทรกในตัวบทวรรณคดี เขมรโดยแต่งให้มีสัมผัสรับกับตัวบทในวรรณคดี เขมรด้วย เช่นที่ปรากฏในงานพระราชนิพนธ์ เรื่อง “จุบาปตรีเนตร (ฉบับตรีเนตร)” ของสมเด็จพระราชสมภาร ดังตัวอย่าง

10. มวย ฎุมม์ นาสติธน์ วินาสอนธาน
เนาฎุมมีอากรกั เนาะนิงเกิดมาน พยาธิเบียดปราณ
พิตพุมปุโรไฟ ๑

หรือ

13. เอ สุนนตรี ไทยอารตบาลี วุฑฒิราชา
เบ็มุขมนตรี แมนมานปราชญา ฎึงอสูอธยา-
สรีย์ครบปุรการ๑²

อย่างไรก็ดีในยุคนี้ยังไม่ปรากฏว่ามีการแต่ง บทประณามพจน์เป็นภาษาบาลีทั้งหมด หากแทรก อยู่ในตัวบทวรรณคดีบ้างเท่านั้น

2. ร้อยกรองบาลีในบทประณามพจน์เขมร

จนถึงในสมัยกรุงอุดงค์ตอนปลายซึ่งร่วม สมัยกับกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จึงปรากฏว่า กวีเขมรเริ่มนำภาษาบาลีมาแต่งด้วยรูปแบบคำ ประพันธ์เขมรเพื่อให้เป็นบทประณามพจน์

กวีเขมรที่เริ่มนำภาษาบาลีมาใช้แต่งบท ประณามพจน์ด้วยรูปแบบคำประพันธ์เขมร น่าจะ ได้แก่ ออกญาวงศาสรเพชญ (นง) ดังปรากฏ ในเรื่อง “โลกนัยปกรณ” งานนิพนธ์ของออกญา วงศาสรเพชญ ที่แต่งขึ้นเมื่อปี พ. ศ. 2337 ดังนี้

อหันมา	มิสิรสา	สุสมพุทธิ
อนุตโตไร	เสฎฐูไร	ติโลกาน
	โลกุตโตโม ๑	
ชิตมาระ	อสโมอ-	นนตญญไณ
จกควา	จนายโก	ทสพโล
	จอตล ๑ ³	

“บุญญสารสิรสา” งานนิพนธ์เรื่องที่สอง ของออกญาวงศาสรเพชญ (นง) ที่แต่งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2340 มีบทประณามพจน์ที่ขึ้นต้นด้วยภาษาบาลี ดังนี้

นนามิหิ	พุทธเสฎฐุ	โลกเขฎฐู
ปรมสตกา	เทวามนุสโส	โลกุตโตโม
	อนนตญญาณ ๑...	

¹ เทศน์มหาชาติ คำเขมร กัณฑ์มหาพน, พิมพ์ในงานปลงศพ พระสนิทสมณคุณ (เงิน) พระราชาคณะ เจ้าอาวาสวัดโมลีโลก ปวอก พ.ศ. 2463 (พระนิพนธ์: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463), หน้า 1 - 2.

² จุบาปแห่งงๆ (Paris: CEDORECK, 1986), pp. 82 -83.

³ ลาง หาบอาน, ลิกสาปรวตติอฤสสรสาสตรเขมร สมัยนครกัณฏลสมัยอญุงค (กัณเพญ: บณณาการ คิม - เอง, 2511), หน้า 264.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 256.

ในเรื่องโกศกถกถก ซึ่งออกฉกฉกวรรณคดี
 เพชญ (นาง) แต่งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2347 ตรงกับรัชกาล
 สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ก็มีบทประณามพจน์ที่แต่ง
 ด้วยภาษาบาลีเช่นเดียวกัน

อหัง นโม	นมกกาโร	อณชลิย์
สุสิริสา	พุทธเสฏฐ์	โลกุตตม
	ตโมนุโร	
นมธมม	สุขาวห	อริยมโก
เทวชน	โมกขมคโค	สนตติโร
	นินยยานิก	
นมสงฆ	วรวิสสุโธ	ทกขินเณยโย
สนตตินุทริย	บุญญกเขตต์	อนาสว
	สมิทธิโส	

ถัดจากนั้นออกฉกฉกวรรณคดีเพชญ (นาง)
 จึงนำคำประพันธ์ภาษาบาลีข้างต้นนั้น แปลเป็นบท
 ร้อยกรองภาษาเขมร โดยแทรกภาษาบาลีจากบทต้น
 กำกับไว้ด้วย ถือเป็นลักษณะเฉพาะของออกฉก
 วรรณคดีเพชญ (นาง) ที่อาจต้องการแต่งเพื่อแสดง
 ฝีมือ ด้วยไม่ปรากฏลักษณะเช่นนี้ในวรรณคดีเขมร
 เรื่องอื่น

อหริขณุม	นโมบังค	นมกกาโร
ภรวญญกรานนมสการ	พุทธเสฏฐ์	อณชลิโย
	เล็กอณชลิ	
สุสิริสา	ผุคผุคหตถา	ภากัฏฐสิริสิ
พุทธเสฏฐ์	วนทาพระสุริ	สารเพชญมณี
	ประสิริสวสกุสุม	

ตโมนุโร	โลกุตตโม	พระองค์อุดม
เลิศแสงมนุสสา	เทวดาอินทร์พรหม	บนไทบงบ
	บาดบาบเวระ	

มหาสกราราบ	จุลชาเอกสปต-โทศกา	
ชววจุลวสุสาน	สวณมาสา	ภุมมดารา
	บุญณมีย	
นาโม มยา	นาง นามชาติชา	อุกญาพระขลุ่ย
คนคิดกาพุกิจจ	พากุญเพจนทุกต่าง	ชาเกรตตีต่นาง
	ตถนสาสนา	

คำแปล

อหังนชา	นโมบังคม	นมกกาโร
กักราบนมสการ	พุทธเสฏฐ์	อณชลิโย
	ยกอณชลิ	

สุสิริสา	ประคองหัตถา	ไว้บนสิริสา
พุทธเสฏฐ์	วันทาพระศรี	สรรเพชญมณี
	ประสิริสวสกุสุม	

ตโมนุโร	โลกุตตโม	พระองค์อุดม
เลิศแสงมนุสสา	เทวดาอินทร์พรหม	บรรเทาบ
	บาดบาบเวระ	

มหาศกราราบ	เข้าเป็นเอกสปต-โทศกา	
จวบเข้าวสุสาน	สวณมาสา	ภุมมดารา
	บุญณมีย	

เรื่องนี้เป็นเรื่องพิเศษที่น่าสังเกต เพราะ
 ออกฉกฉกวรรณคดีเพชญได้แต่งบทลงท้ายเรื่องโดย
 มีการแทรกภาษาบาลีไว้ในตัวบทด้วย ดังตัวอย่าง

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 262.

⁶ จวบเข้าวสุสาน หมายถึง เข้าสู่สุคติ.

⁷ สวณมาสา หมายถึง เดือนสุราษฏร์ คือเดือนที่ 9 ทางจันทรคติ.

⁸ ภุมมดารา หมายถึง วันอังคาร.

⁹ บุญณมีย หมายถึง วันเพ็ญ 15 ค่ำ ของไทยใช้ บูรณมี.

สตถาอิมิ
ริคามโตชก
ธมฺมเทสนิ
เมสฺรูกฤตฺสลา
อาหริตฺวา
เจรวสิวิงชา
เทวทตฺตเปรตฺปราน ๙¹⁰

นนามิหิ
คุณคุณิ
พฺทฺธเสฏฺฐิ
สรฺธมฺไม
โลกุตฺตโม
วियขโย
มารเสนํ ๙

นอกจากออกญาวงศาสรเพชญจะแต่งบท
ประณามพจน์ด้วยภาษาบาลีด้วยรูปแบบคำประพันธ์
เขมรแล้ว ยังปรากฏว่าการแต่งบทประณามพจน์
ด้วยภาษาบาลีเช่นนี้ได้รับความนิยมในหมู่กวีเขมร
มาก ดังปรากฏว่ามีกวีเขมรอีกหลายท่านที่แต่งบท
ประณามพจน์ด้วยภาษาบาลี เช่น ในงานของสมเด็จพระ
พระหริรัักษรามมา (พระองค์ด้วง) ในวรรณคดีเรื่อง
“จบาปส์รี (ฉบับสตรี)” ดังตัวอย่าง

อหฺนามิ
กมฺพฺชนฺคร
ราชจูหฺ
ทสฺเสตฺโต
ปุไทรณฺญู
อาจฺริโย
ปริรูปิตา ๙

องคฺออฺยราชบุตฺร
นามอนุชราช
กฺนฺงราชบริสุทฺธ
จูพชาติกฺสตรา
กรฺงกมฺพฺชา
ยลฺลวอฺตฺตา
อาจฺรายแจงทุก ๙¹¹

จะเห็นว่านอกจากสมเด็จพระหริรัักษรามมา
(พระองค์ด้วง) จะทรงพระราชนิพนธ์บทประณาม
พจน์เป็นภาษาบาลีแล้ว ในบทต่อมายังทรงพระราช
นิพนธ์ภาษาเขมรด้วยเนื้อความและรูปแบบคำ
ประพันธ์อย่างเดียวกับภาษาบาลีข้างต้นแสดงให้เห็น
เห็นถึงพระปรีชาในด้านการกวีเป็นอย่างดี

กวีเขมรคนอื่นๆที่แต่งบทประณามพจน์ด้วย
ภาษาบาลีเช่น ออกญาโกษาธิบดี (เกา) แต่งเรื่อง
กรุงศุภมิตร ในปี พ.ศ. 2341 มีบทประณามพจน์เป็น
ภาษาบาลีดังนี้

คุณมามี
โลกเสฏฺฐิ
นนามิหิ
สรฺธมฺไม
สโมปสิ
ธมฺไมสรฺ
สทฺธธมฺไม ๙
สุสาวกิ
สรฺธมฺไม
กปาลินิ ๙¹²
อิธธมฺนิ
กตาญฺณิ
อนาสโว
คุณฺกโร

บทประณามพจน์ของออกญาโกษาธิบดี (เกา)
มี ๓ บท บทแรกสรรเสริญพระพุทธคุณ บทที่ ๒
นมัสการพระธรรมคุณ และบทที่ ๓ นมัสการ
พระสังฆคุณ เป็นต้น

นอกจากนี้ มีวรรณคดีเขมรอีกหลายเรื่องที่
มีคำประณามพจน์เป็นภาษาบาลีด้วยรูปแบบคำ
ประพันธ์เขมร และบางครั้งมีการแต่งภาษาบาลี
แทรกในบทประณามพจน์ภาษาเขมรด้วย แต่เป็น
งานที่นิพนธ์หลังจากวรรณคดีเขมรที่กล่าวถึงข้างต้น
เช่น พระสมุทฺทโฆษ (2361) ผลงานของออกญา
ปราชญ์าธิบดี (แก้ว), ดาวเรือง (2380) ผลงานของ
ออกญาจักริ (แก้ว) มีพญารัตนโกษา (แก้ว) ช่วย
เรียบเรียง, นางวิมานจันท์ (2401) ผลงานของ
ออกญาปัญญาธิบดี (แย้ม), จันทฆาต (2401) ผลงาน
เจ้าพญาราชภักดี, เจ้าพญาขันตกษัตริ และเจ้า
พญาศรีอัญชิต, ชัยหัต (?) ผลงานของบัณฑิตเกา,
มาฆมาณพ (?) ผลงานของออกญาอุเทน และขยงสงฺข
(หอยสังข์ - สังข์ทอง) ๙ล๙

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 262.

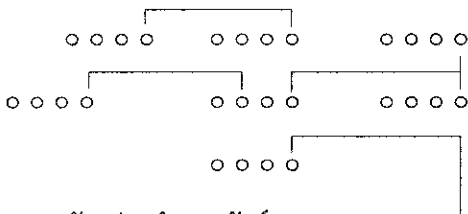
¹¹ ลาง หาบอาน, อนุกนิพนธแยมร พุระบาทองคฺคฺวง (บาตฺกฺบง: บณฺณาการ อิง - ทน, 2508), หน้า 110.

¹² ลาง หาบอาน, ลิกฺสาปฺรวตฺติอฺกฺสราสฺตราแยมร สมัยนฺครกฺนฺภูตฺสมัยอฺญฺงค, หน้า 274.

๓. รูปแบบคำประพันธ์ของประณามพจน์ภาษาบาลี

รูปแบบคำประพันธ์ที่กวีเขมรนำมาแต่งบทประณามพจน์ภาษาบาลีได้แก่รูปแบบคำประพันธ์เขมรประเภท “บททากาคติ” ซึ่งมีแผนผังสัมผัสดังนี้¹³

แผนผังบททากาคติ

ตัวอย่างคำประพันธ์

อหํ นโม	นมกกาโร	อณฺชลิยํ
สุสิริสา	พฺพทเสฏฺฐโร	โลกุตฺตมํ
	ตโมนุโรฯ	

จากนั้นจึงมีคำภาษาบาลีในคำประพันธ์ข้างต้นแทรกเข้าไปในคำประพันธ์ที่แต่งเป็นภาษาเขมรด้วย โดยยังคงรูปแบบคำประพันธ์ประเภท “บททากาคติ” ไว้ดังตัวอย่าง

อหริชฺฌนุ	นโมบังคํ	นมกกาโร
กฺรวณฺญกราบณฺมสฺสการ	พฺพทเสฏฺฐโร	อณฺชลิโย
	เล็กอณฺชลิฯ	

คำแปล

อหํอันข้า	นโมบังคม	นมกกาโร
กัมกราบณมัสการ	พฺพทเสฏฺฐโร	อณฺชลิโย
	ยกอัณฺชลิฯ	

แสดงให้เห็นว่ากวีเขมรนอกจากจะมีความรู้ภาษาเขมรและรูปแบบคำประพันธ์อย่างดีแล้วยังมีความรู้ภาษาบาลีอย่างลึกซึ้งจึงสามารถนำภาษาบาลีมาแต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์เขมร และสามารถนำภาษาบาลีมาแต่งแทรกในคำประพันธ์ภาษาเขมรได้อย่างมีสัมผัสไพเราะ

๔. เนื้อหาของบทประณามพจน์ภาษาบาลีในวรรณคดีเขมร

เมื่อพิจารณาจากบทประณามพจน์ภาษาบาลีในวรรณคดีเขมรที่กล่าวมา อาจแบ่งเนื้อหาของบทประณามพจน์ภาษาบาลีออกได้ดังนี้

๑. บทนมัสการพระรัตนตรัย

เมื่อพิจารณาคำประณามพจน์ที่แต่งเป็นภาษาบาลีด้วยคำประพันธ์เขมร พบว่าส่วนใหญ่แต่งเพื่อสรรเสริญพระรัตนตรัย (พระพุทธ, พระธรรม และพระสงฆ์) ทั้งสิ้น ดังเช่นตัวอย่างในงานนิพนธ์ของออกญาวงศาสรพรพญ (นง) เรื่องโลกนัยปรกรณ์ เรื่องบุญสารสิริสา และเรื่องโลกกุลกุมาร รวมทั้งในงานเรื่องกรุงศุภมิตรของออกญาโกษาธิบดี (เกา) ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

งานวรรณคดีเขมรเรื่องอื่นที่กวีเขมรแต่งด้วยร้อยกรองภาษาเขมรเป็นภาษาบาลี ได้แก่ เรื่องดาวเรือง ของออกญาจักรี (แกว) ดังความที่ว่า

อหํนโม	นมกกาโร	อณฺชลิยํ
สุสิริสา	พฺพทเสฏฺฐโร	โลกุตฺตมํ
	ตโมนุโรฯ	

¹³ จริงอยู่ที่คำประพันธ์ประเภทนี้ไม่ได้ปรากฏเฉพาะในเขมร เพราะเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่ปรากฏในตำราภาพยสารวิลาสินีที่พบในประเทศไทยด้วย แต่เนื่องจากบททากาคติได้ดัดแปลงเพื่อแต่งเป็นกาพย์เขมรแล้วในที่นี้จึงถือว่าเป็นรูปแบบคำประพันธ์เขมร โปรดดูแนวคิดเกี่ยวกับที่มาของภาพยสารวิลาสินีและกาพย์คันถะได้ในประคอง นิมมานเหมินท์, “ภาพยสารวิลาสินีและกาพย์คันถะ: ตำราฉันทลักษณ์ไทยที่เขียนเป็นภาษาบาลี,” กัตถุยลลิตที่ระลึกในงานเกษียณอายุ รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แยมันตดา (กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 129 - 151.

นมธนมม์ สุขาวห์ อริยปโก
 เทวชน โมกขมคโค สนตักโร
 นินยาอิกั ๗
 นมสงฺโฆ วรวิสุทโธ ทกฺขิณเยยย
 สนฺตินฺทริย ปุณฺณุกฺเขตฺตํ อนาสโร
 สมิทฺธิโย ๗¹⁴

เรื่องขัณฑ์ ของบัณฑิตเตกา แต่งภาษาบาลี ด้วยคำประพันธ์ประเภทบทกาคติเป็นบทประณาม พจน์ว่า

อหฺวันฺทะ อณฺชลิยะ ปคฺคยหํ
 สิริสไลปะนะ สพฺพณฺตุกํ ปณฺณูญานํ
 วเนนฺทโต ๗¹⁵

เรื่องวิมานจันท์ กวีแย้ม ได้แต่งบทประณาม พจน์เป็นภาษาบาลีด้วยคำประพันธ์เขมรเป็นบท ประณามพจน์ว่า

อหฺนมา นมสฺการา สฺสมฺพุทฺธํ
 อนุตฺถโร เสฏฺโฐคฺคณํ ปุณฺณุกฺเขตฺตํ
 ปุณฺณูญานเณ ๗
 ธมฺมคฺคณํ นินฺยานิกรํ อริยปโก
 โมกฺขปทํ สงฺฆคฺคเณ นมสฺการโร
 ตฺตโมกายํ ๗¹⁶

๒. บอกกาลปริจเฉท

โดยมากหลังจากกวีเขมรจะแต่งบทนมัสการ พระรัตนตรัยแล้ว กวีมักบอกเวลาหรือปีที่แต่งไว้เป็น ภาษาบาลีด้วย อย่างไรก็ตามบางเรื่องก็มีแต่คำ นมัสการพระรัตนตรัย โดยไม่มีส่วนที่บอกเวลาที่แต่ง

วรรณคดีเขมรที่มีบอกเวลาที่แต่งเป็นร้อยกรอง ภาษาบาลีด้วยคำประพันธ์เขมร ปรากฏในงานของ ออกญาวงศาสรเพชญ (นง) เช่น

มหาสกราชราป จุลชาเอกสฺปต- ไทรสกา
 ขวจุลวสุสาน สาวัดมาสา ภูมุตารา
 ปุณฺณมิมิ ๗¹⁷

หรือในงานพระราชนิพนธ์เรื่องจุบาปส์รี (ฉบับสตรี) ของสมเด็จพระศรีรักรัษมา (พระองค์ ด่าง) เช่น

พุทฺธสาสนา อติกกฺกนฺตา อสิตีเต
 สตาธิก เทวสทฺสเส มหาสกราเช
 เอกสฺปตฺปณฺจนพฺพ ๗¹⁸

๓. บอกชื่อผู้แต่งและวัตถุประสงค์ในการ แต่ง

ลักษณะของบทร้อยกรองภาษาบาลีที่แต่ง ด้วยคำประพันธ์ภาษาเขมรที่บอกชื่อผู้แต่งและ วัตถุประสงค์การแต่งในงานวรรณคดีเขมรพบไม่ มากนัก เพราะโดยมากแต่งเป็นภาษาเขมร อย่างไรก็ตามมีบางเรื่องที่กวีได้แต่งไว้ในลักษณะเช่นนี้ คือ ในงานของออกญาวงศาสรเพชญ (นง) ดังตัวอย่าง ที่คัดมา

นาโม มยา นง นามชาติชา อุกฺญาพระขลุ่ฉ่าง
 คนฺคิตกาพฺยกิจจ พากฺยเพจนฺทุกตํ ชาเกเรตีตํฉ่าง
 ตณฺสาสนา ๗¹⁹

¹⁴ ลาง ทาปอาน, ลิกฺสาปฺรวตฺตติอฺกฺสรสาสฺตรแฆมฺร สมฺมยฺนครกฺกนฺฏลํสมฺมยฺอุฏฺงคฺ, หน้า ๒๓๒.
¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๖.
¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๕.
¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๒.
¹⁸ ลาง ทาปอาน, อุณฺกนิพนฺธแฆมฺร พระบาทองคฺตวง, หน้า ๑๑๐.
¹⁹ ลาง ทาปอาน, ลิกฺสาปฺรวตฺตติอฺกฺสรสาสฺตรแฆมฺร สมฺมยฺนครกฺกนฺฏลํสมฺมยฺอุฏฺงคฺ, หน้า ๒๖๒.

๕. กริไทยไม่เคยแต่งร้อยกรองภาษาบาลีเป็นบทประณามพจน์ ?

เมื่อพิจารณาวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ วรรณคดีไทยหลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องด้วยพระพุทธศาสนาปรากฏการแต่งบทประณามพจน์เป็นภาษาบาลีด้วยเช่นเดียวกัน แต่เป็นการแต่งโดยใช้ฉันทลักษณ์บาลี ซึ่งต่างจากบทประณามพจน์ภาษาบาลีของเขมรที่แต่งโดยใช้รูปแบบคำประพันธ์เขมร ดังตัวอย่างจากนั้นไทปนนทสูตรคำหลวง พระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ

นมสลิตฺวา ชินพฺพุถฺ	สทฺถมฺมมสฺปิ จ
อริยสํมุตฺตมํ	สามภาสาย ลิลิฏฺฐํ
นนฺไทปนนทนามกํ	วทฺยามิ ปวรี วตฺถุ
ตสฺส วสาทมสมฺมิ	นุพฺททวนฺตรายโก ฯ ²⁰

นอกจากนี้ยังมีการแปลคาถาบาลีเป็นภาษาไทยโดยใช้คำประพันธ์ร้อยกรองประเภท “ร่าย” แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า “ร่าย” แปลนี้ไม่มีสัมผัสรับกับคำภาษาบาลีที่นำมาเป็นคำตั้งในการแปลแต่ละครั้ง จึงเห็นได้ชัดเจนว่ามีความแตกต่างจากบทประณามพจน์ของเขมรที่สามารถนำภาษาบาลีมาตั้งบทแล้วแปลเป็นภาษาเขมร โดยให้คำบาลีนั้นสัมผัสเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกับคำประพันธ์ภาษาเขมรได้ด้วย ดังตัวอย่างที่ยกมาเปรียบเทียบ

“นั้นไทปนนทสูตรคำหลวง” พระนิพนธ์ในเจ้าฟ้าธรรมธิเบศ

“...อหิ อันว่าข้า สิริปาโล นาม ผู้ซื่อมหาสิริบาล เมื่อในการบรรพช ครั้นนิวัตฺรนิเวส เปนกระษัตริเพศวร่า ธมฺมธิเปสฺสชยเขฏฺฐสุริยวส นาม กชื่อเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงษ เสวยรัชชงศฤงคาร วังบวรสถานมวงคล ตำกลเปนฝ่ายหน้า ผจญปัจจามิตรแพพายนมสลิตฺวา ถวายนมัสการ บังคม ชินพฺพุถฺ ซึ่งสมเด็จพะชินเนทรทศพล อันผจญเบญจวิธมารทึงห้ำกตี...”²¹

“โกคกุลกุมาร” ของออกญาวงศาสรเพชญ (นง)

อหริชญุม	นโมบงคํ	นมกฺกาโร
กฺรวญฺจกรามนฺสการ	พฺพุทฺเสฏฺฐโร	อญฺชลโย
	เล็กอญฺชลีย	

สุสิริสา	พคฺคฺคฆทตฺตา	ภฺวากฺกสฺสิริสสิ
พฺพุทฺเสฏฺฐโร	วทฺทาพฺพุทฺสโร	สารเพชญฺญนนิ
	ปฺรเสีรสวสฺสฺสิสม ฯ ²²	

จึงอาจกล่าวได้ว่าการแต่งบทประณามพจน์ภาษาบาลีด้วยรูปแบบคำประพันธ์เขมรเป็นลักษณะเฉพาะของวรรณคดีเขมรที่ไม่ปรากฏในวรรณคดีไทย

²⁰ กรมศิลปากร, เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร พระประวัติ และ บทร้อยกรอง (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร, 2504), หน้า 147.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 147 - 148.

²² ลาง หาบอาน, ลิกฺสาปวตฺตอฺกฺสรสาสฺตรเขมร สมัยนครกฺนฺทลสมยฺญกฺ, หน้า 262.

๖. บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าบทประณามพจน์ของงานวรรณคดีเขมรจำนวนหนึ่ง มีลักษณะพิเศษที่ต่างออกไปเนื่องจากเป็นการนำภาษาบาลีมาแต่งในรูปแบบคำประพันธ์เขมร คำประพันธ์ที่นำมาใช้ในการแต่งบทประณามพจน์ ภาษาบาลีคือคำประพันธ์ประเภท "บทกถาคติ" เพียงประเภทเดียว ไม่ปรากฏว่ามีการแต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทอื่น

สำหรับเนื้อหาของบทประณามพจน์ภาษาบาลีเหล่านี้อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ เป็นการแต่งเพื่อนมัสการพระรัตนตรัย เพื่อบอกเวลาที่แต่ง และเพื่อบอกชื่อรวมทั้งจุดมุ่งหมายในการประพันธ์

เมื่อนำคำประณามพจน์ที่แต่งเป็นภาษาบาลีในวรรณคดีเขมรมาเปรียบเทียบกับบทประณาม

พจน์ที่แต่งเป็นภาษาบาลีในวรรณคดีไทย พบความแตกต่างอย่างเด่นชัด

เนื่องจากบทประณามพจน์ภาษาบาลีในวรรณคดีเขมรแต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์เขมร และในส่วนที่นำภาษาบาลีมาตั้งบทแปลเป็นภาษาเขมรกวีเขมรสามารถเรียงร้อยภาษาบาลีและภาษาเขมรดั่งกล่าวเข้าเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกัน โดยมีสัมผัสรับกัน

ในขณะที่บทประณามพจน์ในวรรณคดีไทย แต่งด้วยฉันทบาลีและเมื่อนำภาษาบาลีมาตั้งบทแปลเป็นภาษาไทยก็ไม่ได้นำมาเรียงร้อยให้สัมผัสกัน เหมือนกับในบทประณามพจน์ภาษาบาลีในวรรณคดีเขมร

จึงอาจกล่าวได้ว่า การแต่งบทประณามพจน์ภาษาบาลีในวรรณคดีเขมรเป็น "นวัตกรรม" ของวงวรรณคดีเขมรโดยแท้จริง

บรรณานุกรม

- กัตัญชลี. ที่ระลึกในงานเกษียณอายุ รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แย้มนิตดา. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2534.
- โกลาธิบตี (เกา), อุกญา. **กรุงสุโขทัย**. ภาณุเพญ: พุทธศาสนบณัติตย, 2542.
- จวบบุเสตงๆ. Paris: CEDORECK, 1986.
- เทศน์มหาชาติ คำเขมร กัณฑ์มหาพน. พิมพ์ในงานปลงศพ พระสนิทสมณคุณ (เงิน) พระราชาคณะเจ้าอาวาสวัดโมลีโลก ปิวอก พ.ศ. ๒๔๖๓. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2463.
- लग หาบอาน. **ลิกสาปุรวตติอภสรสาสูตรเขมร สมัยนครกัญฏสสมัยอุฎจค**. ภาณุเพญ: บณณาการคิม - เอง, 2511.
- लग หาบอาน. **อุณณิพนธเขมร พระบาทอองคตวง**. บาตฎูบง: บณณาการ อึง - หุน, 2508.
- ศิลปากร, กรม. **เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ พระประวัติ และ บทร้อยกรอง**. พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวดพร, 2504.